

Ugovorna kazna

Božo Prelević, dipl. iur.

Određivanje ugovorne kazne za slučaj neispunjenja ugovora, neurednog ispunjenja ugovora, ili ispunjenja ugovorne obveze sa zakašnjenjem, sve češće se koristi u praksi u ugovorima sklopljenim između poduzetnika, odnosno općenito u ugovorima obveznog prava. Posebno je uobičajeno u praksi ugovaranje ugovorne kazne kod ugovora o građenju za slučaj zakašnjenja u izvođenju radova. Autor u članku autor analizira odredbe Zakona o obveznim odnosima i Posebnih uzanci o građenju koje se odnose na ugovornu kaznu, sa primjerom iz sudske prakse i ugovarne odredbe o ugovornoj kazni.

1. Uvod

Neispunjenje ugovorne obveze, neuredno ispunjenje ugovora, ili ispunjenje ugovorne obveze sa zakašnjenjem, najčešći su slučajevi u praksi kod kojih je za penalizaciju strane koja krši ugovorne obveze na navedene načine predviđena obveza plaćanja ugovorne kazne. Ugovorna kazna je u prvom redu uređena odredbama čl. 350.-356. Zakona o obveznim odnosima¹ (u nastavku teksta: Zakon). Međutim, posebno obzirom na učestalost korištenja u praksi, nikako ne smijemo zaboraviti niti odredbe čl. 51.-57. Posebnih uzanci o građenju² (u nastavku teksta: Uzance o građenju), koje uređuju primjenu ugovorne kazne na ugovore o građenju.

Ugovorna kazna u prvom redu služi pojačanju obveznog odnosa. Ugovaranjem ugovorne kazne jača pozicija ugovorne strane u obveznom odnosu, kroz penalizaciju druge ugovorne strane u slučaju neispunjenja ugovorne obveze. Treba istaknuti kako u ugovornom odnosu ugovorna kazna može biti predviđena u slučaju neurednog ispunjenja ugovora, ispunjenja ugovorne obveze sa zakašnjenjem, odnosno neispunjenja ugovorne obveze, za obje ugovorne strane.

2. Opća pravila o ugovornoj kazni

Opća pravila o ugovornoj kazni sadržana su u odredbama Zakona. Zakonom je određeno kako vjerovnik i dužnik mogu ugovoriti da će dužnik platiti vjerovniku određeni novčani iznos, ili pribaviti neku drugu materijalnu korist, odnosno ugovoriti ugovornu kaznu, ako:

- ne ispunji svoju obvezu, ili;
- zakasni s njezinim ispunjenjem, ili;
- neuredno ispunji svoju obvezu³.

U slučaju da nešto drugo ne proizlazi iz ugovora, smatra se da je kazna ugovorena za slučaj da dužnik kasni s ispunjenjem.

ističemo...

Važno je istaknuti kako sukladno zakonskim odredbama, ugovorna kazna ne može biti ugovorena za novčane obveze.

Ugovorna kazna mora biti ugovorena u obliku propisanom za ugovor iz kojega je nastala obveza na čije se ispunjenje odnosi⁴. To znači kako u slučaju da je Zakonom propisan oblik za određenu vrstu ugovora i ugovorna kazna mora biti ugovorena u tom obliku.

Sporazum o ugovornoj kazni dijeli pravnu sudbinu obveze na čije se osiguranje odnosi⁵. Ovaj sporazum će izgubiti pravni učinak ako je do neispunjenja, neurednog ispunjenja, ili zakašnjenja došlo iz uzroka za koji dužnik ne odgovara.

3. Način određivanja visine ugovorne kazne

ističemo...

Ugovorne strane mogu odrediti visinu kazne po svojoj volji, u ukupnom iznosu, u postotku, ili za svaki dan zakašnjenja, ili na koji drugi način⁶.

U praksi se često postavlja pitanje o visini ugovorne kazne. Praksa ne daje jednoznačan odgovor na ovo pitanje, a Zakon nigdje ne određuje minimalnu, ili maksimalnu visinu ugovorne kazne.

Kod ugovora o građenju, odnosno ugovora o izvođenju radova u kojima je izrijekom izuzeta primjena Uzanci o građenju, visina ugovorne kazne najčešće se u praksi određuje u visini od 0,5 do 2 promila „po danu kašnjenja”⁷. Kada se razmatra određivanje visine ukupne ugovorne kazne u praksi, ona se najčešće određuje do 10% od ukupne vrijednosti ugovorenih radova. U praksi se donja vrijednost

1 Nar. nov., br. 35/05, 41/08, 125/11 – Zakon o rokovima ispunjenja novčanih obveza, 78/15 i 29/18.

2 Nar. nov., br. 137/21 od 13. prosinca 2021.

3 Čl. 350. st. 1. Zakona.

4 Čl. 350. st. 2. Zakona.

5 Čl. 352. st. 1. Zakona.

6 Čl. 351. st. 1. Zakona.

7 Vidjeti pod 6.

ukupne ugovorne kazne u odnosu na vrijednost ugovorenih radova najčešće određuje u visini 5%, ali ugovorne strane mogu ugovoriti nižu donju vrijednost ugovorne kazne.

3.1. Gornja vrijednost ugovorne kazne i zakonske odredbe

ističemo...

Sukladno čl. 354. Zakona, sud će na zahtjev dužnika smanjiti iznos ugovorne kazne ako nađe da je ona nerazmjerno visoka s obzirom na vrijednost i značenje objekta obveze.

Možemo reći kako je gornja vrijednost ugovorne kazne na određeni način ograničena navedenom zakonskom odredbom. S time u vezi moglo bi se pretpostaviti da bi ugovorne kazne iznad 10% vrijednosti ugovora bile rizične kod tumačenja jesu li suviše visoko ugovorene, dok bi bilo razumno zaključiti da bi ugovorne kazne iznad 20% bile očito suviše visoko ugovorene⁸.

Iz sudske prakse – Odluka Visokog trgovačkog suda br. Pž-236/86:

„... Ako stranke nisu ugovorile primjenu Posebnih uzanci u građenju, ili ako iz okolnosti ne proizlazi da su njihovu primjenu htjele (čl. 21. st. 2. ZOO-a), onda se ugovorna kazna može smanjiti ako su ispunjene pretpostavke iz člana 274. ZOO-a, ali njena visina nije ograničena na 5 % od vrijednosti izvedenih radova.“

U svakom slučaju minimalnu i maksimalnu visinu ugovorne kazne moramo procjenjivati ovisno o okolnostima slučaja, odnosno konkretnog ugovornog odnosa. Pri tome nam svakako kao orijentacija služe i odredbe Zakona te Posebnih uzanci o građenju.

Primjer – određivanje ugovorne kazna u ugovoru

„Čl. __

Ugovorne strane suglasno utvrđuju kako se Izvođač (ili: „Prodavatelj“) obvezuje platiti Naručitelju (ili: „Kupcu“) ugovornu kaznu za slučaj zakašnjenja s ispunjenjem obveze iz čl. __ ovog Ugovora (ili: „za slučaj neispunjenja obveze“; ili: „za slučaj neurednog ispunjenja obveze iz ovog Ugovora), u visini od 0.5% od ukupne cijene iz čl. __ ovog Ugovora za svaki dan zakašnjenja.

Visina ugovorne kazna iz stavka 1. ne može prijeći iznos od 4% ukupno ugovorene cijene iz čl. __ ovog Ugovora“.

4. Vjerovnikova prava iz ugovorne kazne

ističemo...

U slučaju kad je kazna ugovorena za slučaj neispunjenja obveze, vjerovnik može zahtijevati ili ispunjenje obveze, ili ugovornu kaznu⁹.

Iz sudske prakse – Odluka Trgovačkog suda u Splitu, br. Povrv-399/2023-4 od 7. ožujka 2024.:

„... Člankom 353. Zakona nije određeno u kojem obliku vjerovnik treba izjaviti da zadržava pravo na ugovornu kaznu, pa treba zaključiti da može biti dana u bilo kojem obliku. No, u smislu ove odredbe priopćenje (izjava) vjerovnika mora biti dana s trenutkom kada je vjerovnik u okolnostima pojedinog slučaja mogao nakon primitka ispunjenja svoje pravo na ugovornu kaznu „bez odgađanja“ priopćiti dužniku te mora biti određena i izričita, učinjena na siguran način.

Pojam „bez odgađanja“ je pravni standard koji se tumači ovisno o tome tko su ugovorne strane, zatim jesu li vjerovnik i dužnik bili prisutni prilikom ispunjenja ugovora ili nisu, ovisi i o vrsti ugovora koji se ispunjava i drugim okolnostima koje mogu biti značajne u konkretnom slučaju. Zbog pravne sigurnosti traži se vjerovnikovo izjašnjenje o tome hoće li tražiti isplatu ugovorne kazne ili će se zadovoljiti primljenim ispunjenjem, koje je bilo iza dopijeca. Šutnja vjerovnika tumači se kao odustajanje od njegovog prava na isplatu ugovorne kazne...“.

Vjerovnik gubi pravo zahtijevati ispunjenje obveze ako je zatražio isplatu ugovorne kazne. Ako je kazna ugovorena za slučaj neispunjenja, dužnik nema pravo isplatiti ugovornu kaznu i odustati od ugovora, osim ako je to bila namjera ugovaratelja kad su kaznu ugovorili.

ističemo...

Kada je kazna ugovorena za slučaj zakašnjenja, odnosno neurednog ispunjenja, vjerovnik ima pravo zahtijevati i ispunjenje obveze i ugovornu kaznu.

Vjerovnik, međutim, ne može zahtijevati ugovornu kaznu zbog zakašnjenja, odnosno neurednog ispunjenja ako je primio ispunjenje obveze, a nije bez odgađanja priopćio dužniku da zadržava svoje pravo na ugovornu kaznu.

5. Ugovorna kazna i druge zakonom, ili ugovorom određene naknade

5.1. Ugovorna kazna i naknada štete

Važno je istaknuti kako sukladno zakonskim odredbama vjerovnik ima pravo zahtijevati ugovornu kaznu i kad njezin iznos premašuje visinu štete koju je pretrpio, a i kad nije pretrpio nikakvu štetu¹⁰.

ističemo...

U slučaju da je šteta koju je vjerovnik pretrpio veća od iznosa ugovorne kazne, on ima pravo zahtijevati razliku do potpune naknade štete.

5.2. Zakonom određena naknada i ugovorna kazna

Kako to proizlazi iz čl. 356. Zakona, ako je za neispunjenje obveze, neuredno ispunjenje ili za slučaj zakašnjenja s ispunjenjem zakonom određena visina naknade pod nazivom penala, ugovorne kazne, naknade ili pod kojim drugim nazivom, a ugovorne strane su pored toga ugovorile kaznu, vjerovnik nema pravo zahtijevati ujedno ugo-

⁸ Ljubenko, Mićo, „Ugovorna kazna kod ugovora o građenju“, str. 12., Pravni fakultet u Zagrebu, listopad 2012.

⁹ Čl. 353. st. 1. Zakona.

¹⁰ Čl. 355. st. 1. Zakona.

vornu kaznu i naknadu određenu zakonom, osim ako je to zakonom dopušteno.

6. Ugovorna kazna u Uzancama o građenju

ističemo...

Sukladno čl. 43. st. 1. Uzanci o građenju, u slučaju da je ugovorom o građenju predviđena ugovorna kazna, a nije posebno određeno u kojim slučajevima se plaća, smatra se da je kazna ugovorena za slučaj neurednog ispunjenja ugovornih obveza.

Pri tome se manji nedostaci na radovima ili neispunjenje neznatnog dijela ugovora koji ne sprječavaju naručitelja ili korisnika u nesmetanoj uporabi istih, ne mogu se smatrati zakašnjenjem ispunjenja ugovornih obveza i razlogom za zahtijevanje ugovorne kazne.

ističemo...

Ugovorna kazna iznosi jedan promil (1 ‰) od ukupne ugovorene cijene radova za svaki dan zakašnjenja ako se radovi ne završe u ugovorenom ili produljenom roku, s time da iznos tako određene ugovorne kazne ne može prijeći pet posto od ukupne cijene radova¹¹.

U ukupnu ugovorenu cijenu radova, kao osnovicu za obračun ugovorne kazne, ne ulazi vrijednost ranije završenog dijela radova koji predstavlja ekonomsko-tehničku cjelinu koja se može samostalno koristiti. Ugovorna kazna se obračunava do dana završetka ugovorenih radova koji izvođač upisuje u građevinski dnevnik, a koji upis mora ovjeriti nadzorni inženjer. Izvođač je, osim navedenog postupka, dužan pisanim putem obavijestiti naručitelja o završetku ugovorenih radova. Zahtjev za plaćanje ugovorne kazne mora se drugoj ugovornoj strani podnijeti bez odgađanja kad se steknu razlozi, a najkasnije do završetka radova/grādevine.

Ako se ugovorna kazna obračunava po danima, onda se računaju kalendarski dani. U svakom slučaju, sukladno čl. 49. Uzanci o građenju, izvođač se oslobađa od plaćanja ugovorne kazne ako je do zakašnjenja došlo zbog uzroka za koji nije odgovoran.

7. Zaključak

Ugovorna kazna se najčešće u praksi koristi kod ugovora o građenju, ili ugovora o izvođenju radova. Također je česta primjena ugovorne kod ugovora o isporuci opreme velike vrijednosti. Međutim, u zadnje vrijeme je zamjetno ugovaranje ove kazne i u drugim ugovorima.

Poslodavci i radnici sve češće koriste ugovornu kaznu u ugovorima o radu, pri čemu treba istaknuti kako bi se ugovorna kazna kod ovih ugovora trebala ugovarati za slučaj neispunjenja obveza obje ugovorne strane. Veliku važnost kod ugovorne kazne ima određivanje njene visine. Pri tome uvijek treba polaziti od posebnosti pojedinog ugovornog odnosa, ali možemo reći da su se u praksi ustalili kriteriji za određivanje minimalne i maksimalne visine ugovorne kazne.

Ne zaboravite:

- Ugovorna kazna se može ugovoriti u slučaju neispunjenja ugovorne obveze, zakašnjenja s ispunjenjem ugovorne obveze, ili neurednim ispunjenjem ugovorne obveze.
- U slučaju da nešto drugo ne proizlazi iz ugovora, smatra se da je kazna ugovorena za slučaj da dužnik kasni s ispunjenjem.
- Ugovorna kazna mora biti ugovorena u obliku propisanom za ugovor iz kojega je nastala obveza na čije se ispunjenje odnosi.
- Ugovorne strane mogu odrediti visinu kazne po svojoj volji, u ukupnom iznosu, u postotku, ili za svaki dan zakašnjenja, ili na koji drugi način.
- Sud će na zahtjev dužnika smanjiti iznos ugovorne kazne ako nađe da je ona nerazmjerno visoka s obzirom na vrijednost i značenje objekta obveze.
- U slučaju kad je kazna ugovorena za slučaj neispunjenja obveze, vjerovnik može zahtijevati ili ispunjenje obveze, ili ugovornu kaznu.

¹¹ Čl. 44. st. 1. Uzanci o građenju.

Literatura:

- 1) Zakon o obveznim odnosima (Nar. nov., br. 35/05, 41/08, 125/11, 78/15, 29/18, 126/21, 114/22, 156/22 i 155/23);
- 2) Posebne uzance o građenju (Nar. nov., br. 137/21);
- 3) Ljubenko, M., „Ugovorna kazna kod ugovora o građenju“, str. 12., Pravni fakultet u Zagrebu, listopad 2012.